

Rådet for psykisk helse

Postadresse: Postboks 817 Sentrum, 0104 Oslo

Besøksadresse: Grensen 13, 0159 Oslo

Tlf 23 10 38 80

post@psykiskhelse.no

Bank: 1609.08.79875

www.psykiskhelse.no

Org.nr. 971524499

Justis- og beredskapsdepartementet

8. mars 2021

Innspill til ny stortingsmelding om kriminalomsorgen

Nesten alle (dvs. 92 prosent) som sitter i fengsel, har tegn på psykisk lidelse. Over en tredjedel av dem vokste opp med rusmisbruk i hjemmet og cirka 40 prosent ble misbrukt i barndommen.

En høy andel av de innsatte har traumatiske livshendelser med seg fra tidligere, og soningsforhold spiller inn både for hvordan de innsatte lever videre med eventuelle traumer og/eller utvikler nye problematikker. Innholdet i soningen kan for mange knyttes direkte til den psykiske helsesituasjonen blant innsatt-populasjonen. Derfor må opplæring, fritidsaktiviteter, arbeid og andre aktiviteter få større plass og prioritet for å unngå isolasjonsskader og for å kompensere for negative livshendelser der det er nødvendig. Isolasjonspraksisen i fengslene har stor negativ innvirkning på den psykiske helsen.

Norske myndigheter har i flere år og fra flere internasjonale menneskerettslige institusjoner fått kritikk for bruken av isolasjon. I sum så brytes både norsk lov og internasjonale menneskerettsstandarder. FNs standard minimumsregler for behandlingen av innsatte, de såkalte Mandelareglene, er ikke «best practice» eller retningslinjer for god innsatt-oppfølging, men **minimums**regler. Og norsk lovverk og praksis er ikke i tråd med dette. Vi snakker om et rettssikkerhetsproblem.

Fengselsstraff representerer i dag en trippelstraff: 1. du blir fratatt friheten, 2. i praksis blir du delvis fratatt retten til helsehjelp og 3. innsatte blir psykisk syke eller sykere som følge av dagens praksis. Det kan vi ikke godta.

Innsatte blir skadelidende og for noen blir selve innholdet i fengselsstraffen en faktor som fjerner dem enda lengre fra et normalt liv på utsiden når den tid kommer. Vi kan ikke ha det sånn at fengselsstraffen i seg selv gjør folk så uføre at fremtiden ender i sementert utenforskap hvis vi kan unngå det. Og vi vet om mange grep man kan ta i bruk for å hjelpe de innsatte på veien til et mer normalt liv i stedet for å blokkere den. Det starter med å tilby innhold og livreddende relasjonell kontakt på cella.

Isolasjon er svært helseskadelig, forholdene i flere norske fengsler i dag bidrar til å skape og forsterke helseproblemer hos en gruppe mennesker som allerede er utsatt for svært høy sykkelighet.

Isolasjon kan medvirke til utvikling av alvorlige psykiske lidelser, økt risiko for selvmord og kan fremprovosere økt aggresjon samt svekket impuls kontroll. Skadevirkningene kan komme umiddelbart og jo lenger isolasjonen varer, jo større er risikoen for skadevirkninger. I tillegg har vi i enkelte fengsler sett at opptil 30 prosent av de som sitter på sikkerhetscelle, er der fordi de vil ta livet sitt.

Dagens praksis har ringvirkninger. Innsattes psykiske helse har stor innvirkning også på deres familier og nettverk og ikke minst på deres barn - både under og etter soning. Dette er en av de større samfunnsmessige konsekvensene isolasjon har.

Det må innføres tiltak på flere plan.

Isolasjon

Tiltaksplanen for forebygging av isolasjon i kriminalomsorgen bør innføres i sin helhet. Det innebærer blant annet at det bør fastsettes i forskrift at innsatte skal ha minst åtte timer fellesskap hver dag, og at rammebetingelsene legges til rette for at det er gjennomførbart. Slike lovbestemmelser finnes i både Danmark og Sverige med tolv timer fellesskap for domfelte, så vi ser ingen grunn til at det ikke skulle være mulig også i Norge.

Rammebetingelsene, det vil si bemanning- og bygningsmessige forhold, er viktige påvirkningsfaktorer til isolasjonspraksisen i Norge. Tilstrekkelig bemanning er avgjørende for å forebygge isolasjon og for å trygge ansattes sikkerhet. I tillegg ber vi departementet om å sikre at alle fengselsavdelinger i Norge er tilrettelagt for fellesskap. Dette er faktorer vi kan kontrollere og som krever særskilt finansiering. I tillegg mener vi det må etableres såkalte SRI-avdelinger for særlig ressurskrevende innsatte.

Helsetjenestene

Når det gjelder helsetjenestene er det flere ting som må på plass, som justisdepartementet og helse- og omsorgsdepartementet må samarbeide om. Her trengs det tiltak på flere nivåer.

1. De regionale helseforetakene har fått i oppdrag å opprette områdefunksjoner. Dette er et viktig tiltak for å sikre stedlig nærvær. Vi mener at RHFene bør tilføres ekstra tilskudd for etableringen og videreføringen av dette.
2. Vi foreslår å prøve ut FACT-modellen i fengsel. En av helseregionene kan eksempelvis prøve ut og evaluerer effekten som en del av etableringen av områdefunksjonen.
3. Kapasiteten i sikkerhetsavdelinger må økes i henhold til faglige råd. 4 av 10 pasienter får avslag på henvisning om innleggelse i sikkerhetspsykiatrisk avdeling.
4. Det bør gjøres en evaluering av hvordan kommunale fengselshelsetjenester fungerer og finansieres, og hva som skal til for å styrke tilbudet.

Den norske stat kan ikke være skyldig i å påføre unødvendige traumer på en allerede til dels traumatisert gruppe. Isolasjon av innsatte med psykiske lidelser er direkte brudd på menneskerettighetene. Derfor etterspør vi en innføring av tiltakene i tiltaksplanen og sivilombudsmannens anbefalinger. Dette er også avgjørende for bibehold av kompetanse i tjenestene. I sum så handler det nå om iverksettelse.

Med vennlig hilsen
Rådet for psykisk helse

A handwritten signature in black ink that reads "Tove Gundersen". The script is fluid and cursive, with the first letter 'T' being particularly large and stylized.

Tove Gundersen
generalsekretær